
**Marathon tijdens
Festival Oude Muziek**

HET BOURGONDISCHE

abc

VAN PAUL VAN NEVEL

Tijdens Festival Oude Muziek worden we met het thema Het Bourgondische Leven getraakteerd op uitbundige muziek met weelderige polyfonie, opera en dans. Maar daar blijft het niet bij. Op 24 augustus laat PAUL VAN NEVEL in zijn concertmarathon een breder spectrum horen van de Bourgondische muziek met een alfabet van componisten.

Tekst: MICHEL BERENDSEN

Foto's: ANNA VAN KOOIJ, MELLE MEIVOGEL, DAMON DE BACKER

Het Bourgondische Leven verwijst naar de periode van de Bourgondische hertogen Filips de Stoute, Jan zonder Vrees, Filips de Goede en Karel de Stoute, en in brede zin ook van Maria van Bourgondië en Filips de Schone. Van de eerste vier hertogen wordt gezegd dat ze werden geboren als prinsen en leefden als vorsten. Toen Filips de Stoute in 1363 van zijn vader het hertogdom Bourgondië kreeg, smeedde hij meteen plannen om zijn gebied uit te breiden. Hij trouwde met Margaretha van Male en erfde door de dood van haar vader Vlaanderen, een economisch wingebied waar Bourgondië zijn rijkdom aan ontleende. Onder zijn opvolgers breidde het hertogdom zich gigantisch uit, grofweg van Frankrijk tot de Duitstalige landen.

De hertogen waren enorme kunstliefhebbers. Aan het einde van zijn bewind wist Filips de Stoute op sluwe wijze een hofkapel te vormen door goede componisten als Tapissier, Grenon en Egidius weg te kapen bij het Franse hof. Sindsdien stonden het Franse en Bourgondische hof op politiek en artistiek vlak lijnrecht tegenover elkaar, maar de Bourgondische muziekkapel floreerde en werd de

bakermat van de Frans-Vlaamse polyfonie, de plek waar de muzikale vernieuwingen in gang werden gezet.

De muziek die werd gemaakt onder Filips de Stoute en Jan zonder Vrees is nog zuiver middeleeuws: driestemmig, soms met verschillende teksten in de verschillende partijen. In de periode tot 1506 ontwikkelde de muziek van de Bourgondiërs zich tot transparante, evenwichtige polyfonie met imitatie- en canontechnieken, zoals die van Josquin Desprez.

Als prelude op Festival Oude Muziek geeft dirigent en oude muziek-kenner Paul Van Nevel met zijn Huelgas Ensemble in drie opeenvolgende concerten een encyclopedisch overzicht van de Bourgondische componisten en hun muziek. Een groot deel van het alfabet is gevuld met componisten die we niet of nauwelijks kennen.

ONBEKEND OF ANONIEM

Volgens Van Nevel zijn veel Bourgondische componisten voor ons zo onbekend, omdat "aan de muziek van de zuiver Bourgondische tijd veel minder aandacht wordt besteed dan aan die van na 1506,

Huelgas Ensemble o.l.v. Paul Van Nevel

als het Bourgondische rijk overgaat naar de Habsburgers. De Bourgondische muziek is totaal anders gestructureerd en misschien iets minder evident dan de muziek van bijvoorbeeld Lassus.” Zelfs voor **PAUL VAN NEVEL** was het moeilijk om bij elke letter een componist te vinden: “In de eerste gesprekken met festivaldirecteur Xavier Vandamme bleek de opzet van een Bourgondisch alfabet zo interessant te zijn, dat ik heb toegezegd zonder dat ik eigenlijk van tevoren goed wist waar ik aan begon. Ik dacht dat ik er met mijn uitgebreide bibliotheek wel uit zou komen, maar het tegendeel was waar. Ik wist al wel dat er geen componisten met een X zijn, dus dat staat in het programma ook zo vermeld. Bij de A heb ik Anoniem geplaatst, want *grasso modo* kun je toch wel zeggen dat 30 tot 40 procent van het repertoire uit die tijd anoniem is overgeleverd. Ik wilde ervoor zorgen dat die composities niet door de mazen van het net zouden vallen en daarom heb ik naast de A ook de I van Incertus en de Z van Zonder Naam gereserveerd voor composities waarvan we niet weten van wie ze zijn. Bij de andere letters was mijn eerste voorwaarde dat ik geen inferieure componisten zou kiezen. Dat ging bij de ene letter makkelijker dan bij de andere.”

Paspoort
PAUL VAN NEVEL
Geboorteplaats:
 Hasselt (B)
Leeftijd: 72
 (4 februari 1946)
Opleiding: Schola Cantorum, Basel
Functie: Oprichter Huelgas Ensemble, gastdirigent Nederlands Kamerkoor

DE LETTER B

Bij de B kon Van Nevel kiezen uit een groot aanbod van goede componisten. Het werden er uiteindelijk twee: Binchois en Busnois. Gilles Binchois was een belangrijke componist van het Bourgondische hof. Het *Bel Accueil* van Antoine Busnois is een rondeau – een van de belangrijke muzikale vormen van die tijd – en een toonbeeld van weemoed, zoals die in veel Bourgondische composities doorklinkt.

DE LETTER D

Bij de D deed Van Nevel een ontdekking: ‘Divitis kende ik wel van naam, maar ik heb eigenlijk nog nooit een compositie van hem uitgevoerd. De *Missu Si Dederis* is zeer interessant, omdat Divitis hierin een toen gebruikelijke praktijk, het *contrappunto alla mente*, schriftelijk toepaste. In het *contrappunto alla mente* improviseerden de zangers twee- tot driestemmig over een bestaande *cantus firmus* in lange notenwaarden volgens de regels van het contrapunt. Deze compositie toont die technieken.’ Het is opvallend dat de D niet is voorbehouden aan Dufay. ‘Guillaume Dufay is maar korte tijd lid van de Bourgondische kapel geweest’, zo verklaart Van Nevel. ‘Hij was – in tegenstel-

ling tot zijn tijdgenoot Binchois – veel te Europees om zich intens te verbinden aan het Bourgondische hof en bovendien bevriend met het hof van Savoie.’

DE LETTER J

De J is natuurlijk voorbehouden aan Josquin Desprez, hoewel zijn positie enigszins te vergelijken is met die van Dufay: ‘Josquin was te Europees en te eigenzinnig om zich te binden aan één hof. Bovendien was hij bij het zwaartepunt van de Bourgondiërs nog een jonge kerel, maar dat neemt niks weg van de kwaliteit van zijn muziek.’ Zijn werk is een bekroning op de ontwikkeling die de muziek van de Bourgondiërs heeft doorgemaakt.

DE LETTER T

De letter T was ook geen makkelijke letter voor Van Nevel, maar goed, Jean Tapissier mag natuurlijk niet ontbreken, want Filips de Stoute benoemde hem tot *Maistre des enfans de choeur*. Op het programma staat het *Eya Dulcis*, een typisch middeleeuws, isoritmisch motet.

DE GEHEIME LETTER

Bij één letter lukte het Van Nevel tegen zijn verwachting in niet om een componist te vinden: ‘Ik heb toen een anonieme compositie genomen en daar een fictieve naam op geplakt. Ik ben benieuwd of het publiek die gaat vinden.’ Dus op naar de marathon in de Jacobikerk in Utrecht om zelf op zoek te gaan naar de vreemde eend in de bijt. ‘De eerste twee die de letter vinden, krijgen van mij een cd’, zo belooft Paul Van Nevel ons ook nog eens. «

“Desprez was te Europees om zich te binden aan één hof”

Festival Oude Muziek Utrecht, van 24 augustus t/m 2 september 2018. Meer informatie: <https://oudemuziek.nl>